

УМЕНИЕТО НА СТУДЕНТИТЕ ДА СЪЗДАВАТ ПЕДАГОГИЧЕСКА СИТУАЦИЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В ДЕТСКАТА ГРАДИНА В КОНТЕКСТА НА КОМПЕТЕНТНОСТНИЯ ПОДХОД

Доц. д-р Екатерина Чернева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. В статията се разглежда формирането на ключови умения у студентите, необходими им за самостоятелно разработване на педагогическа ситуация по български език в детската градина. Посочва се, че успешното изпълнение на тази задача до голяма степен зависи от способността на студентите да познават съдържанието на учебната документация, да подготвят правилно информационни материали, свързани с учебната и възпитателната работа; с комуникация с родителите. Коментира се съчетанието от знания, умения и нагласи, които влизат в рамките на компетентностния подход, ангажиращ студентите с активна роля в учебния процес. Задава се примерна рамка за основните методически елементи, необходими за успешното разработване на педагогическа ситуация по български език и литература, което подпомага практическата работа на бъдещите учители и ги прави уверени при участието им в текуща и държавна практика.

Ключови думи: компетентностен подход; очаквани резултати; образователни и възпитателни цели; професионална подготовка

При завършване на висшето си образование всеки студент трябва да умее самостоятелно да състави педагогическа ситуация по различните образователни направления – български език и литература, математика, околна среда. Така на прага на своята професионална реализация, бъдещият учител ще притежава умения за независимо мислене, анализ, обобщаване и творчески подход към работата.

Успешното изпълнение на тази задача до голяма степен зависи от способността на студентите да познават съдържанието на учебната документация, правилната подготовка на информационни материали, свързани с учебната и възпитателната работа; с комуникация с родители и общественост; с осъ-

ществуване на връзки с различни специалисти в областта на образованието. Поради тази причина обучението на студентите по компетентностния подход е от голямо практическо значение за формирането на техните професионални умения.

Налице е обаче известно несъответствие между това, от което се нуждаят студентите, и това, което получават. Причините са няколко и могат да бъдат конкретизирани по следния начин: измерването на очакваните резултати наближава знанията. Фокусът е върху тестването, в което преобладават задачи, изискващи теоретични познания, и незначителна част такива, свързани с приложение на мисловните умения от по-високи нива – приложение, анализ, синтез и оценка. Така преподавателите не ангажират студентите в дейности, които насърчават оптималното учене, т.е. знанията да бъдат разбрани и осмислени, в резултат на което да се прилагат в нови условия и нестандартни ситуации.

Това налага такова реформиране на образователния модел, което ще доведе до по-добра подготовка на онези компетентности на учениците и студентите, необходими в глобалния свят на XXI век, защото богатството на информация в нашето съвремие дава възможност за избор на читателя: хартиен или електронен носител; ръкопис или презентация; учебник или дигитална технология.

Ето защо днес вниманието на педагогическата колегия е фокусирано към такава образователна реформа, която позволява използването на подход, базиран не само на образователни стандарти, но и подход, базиран на компетентности, които един бъдещ учител ще демонстрира в детската градина и училището. Университетите са натоварени със задачата да подготвят студентите с база от знания и практически умения, необходими за успех на работното място.

Сега действащият четиристепенен цикъл на преподаване – учене – оценка включва:

- 1) разработване на ясно формулирани очаквани резултати на ниво учебна програма;
- 2) предоставяне на целенасочени възможности за постигане на тези учебни резултати в процеса на педагогическо взаимодействие;
- 3) оценяване на достигнатото ниво на овладяване на тези учебни резултати;
- 4) анализиране на резултатите и маркиране на следващи методически насоки.

С концепцията за ключовите компетентности се извежда на преден план обучението, ориентирано към резултати, и се акцентира върху прилагането на знания в реални ситуации от живота, като по този начин образованието се оттласква от традиционната си предметна ориентираност, залагайки на изграждането на ключови компетентности – интегрирано чрез всички предмети¹.

В Рамката за ключовите компетентности за учене през целия живот се извежда дефиниция за компетентностите като съчетание от *знания, умения и нагласи*, като в същото време дефинира *знанията* като съставени от факти, данни, понятия, представи и теории, които са вече утвърдени и подпомагат разбирането на определена област или предмет, *уменията* – като способност и възможност на човек да извършва процеси и да използва съществуващите знания, за да постигне резултати, а *нагласите* – като предразположение и начин на мислене за действие, или по-точно казано „...нагласата за определена дейност до голяма степен определя как се възприема от учещия“ (Sheve 2021, р. 32). Всяка от осемте ключови компетентности е ясно определена и са посочени конкретните знания, умения и нагласи, които се отнасят към нея².

Така се налага необходимостта от създаване на един по-съвременен модел на обучение, който ангажира участниците с активна роля в учебния процес, демонстриращи знания, независимо от новата ситуация, в която са поставени.

Това важи особено за сферата на висшето образование. Към настоящия момент важен фокус на реформата във висшето образование е постепенното преминаване от сегашния образователен модел към такъв, който е базиран на компетентности. Според Voorehees (2001) по-добрите модели на обучение на бъдещите учители трябва да бъдат с фокус върху обучаемия, върху формирането на неговите компетентности и задаването на високи стандарти в професионалната му дейност.

Wolf (2012) потвърждава важноста на ориентирания към формиране на компетентности подход при подготовка на педагогически специалисти, защото така обучението и възпитанието на учениците отговарят на изискванията на глобалната икономика. Ето защо студентите трябва да могат да „мислят критично, да общуват ефективно, да си сътрудничат с другите и да анализират информацията ефективно“ (Wolf 2012, р. 2). Според авторката създаването на „нова образователна култура“ изисква такова учене, което ангажира студентите и насърчава готовността за бърза адаптация на работното място.

Определянето на постиженията и резултатите от обучението от гледна точка на компетентностния подход е систематизирано от M. Upcraft (1999) и включва следните способности:

- 1) способност за критично мислене;
- 2) базови знания, необходими за овладяване на учебния предмет;
- 3) ценности и ценностна ориентация;
- 4) междуличностни умения, толерантност и емпатия;
- 5) практическа компетентност, включваща умения за успешна професионална реализация;
- 6) гражданска отговорност;

7) академични постижения;

8) постоянство (Upcraft 1999, pp. 13 – 18).

Следователно образование, основано на компетентностите, означава, че вместо да се фокусира върху оценките и годишните учебни програми, акцентира върху това колко компетентен е всеки ученик по предмета, т.е. дава ясен фокус върху подготовката на учещите за следващия етап от живота им, независимо дали е университет, или кариера. При такъв тип обучение фокусът е поставен върху задълбочено разбиране, което се демонстрира чрез приложение. Това означава, че резултатите от обучението се доказват чрез действие и се изграждат достатъчно гъвкави умения, приложими в нови условия.

Изготвянето на инструментариума за настоящото изследване се базира на предложената от Voorhees (2001) система за измерване на резултатите от обучението под формата на компетенции на студентите, която включва „комбинация от умения, способности и знания, необходими за изпълнение на конкретна задача в реална среда“ (Voorhees 2001, p. 13). В случая, приложена за предмета Методика на овладяване на български език и литература в детската градина, се свързва с изготвянето на педагогическа ситуация по български език.

Ето защо **целта** на настоящото изследване е да се представят резултатите от обучението на студентите за формиране на умения за самостоятелно създаване на уводната част на педагогическа ситуация по български език.

Защо акцентът е само върху уводната част?

Прави впечатление, че почти през целия първи семестър студентите изпълват съдържанието на ситуацията с игри, текстове за възприемане, беседа с въпроси и т.н. на базата на наблюдавана педагогическа ситуация в детската градина, но не могат да определят какви са целите, какво учебно съдържание изпълва хода на ситуацията, защо използваните игри са подходящи. Причините се коренят в непознаването на структурата на педагогическата ситуация; липсата на трайни знания за терминологията при определяне на цели и очаквани резултати; непознаване на основна документация в детската градина, а също и спецификата на работата по отделните ядра от образователно направление „Български език и литература“³.

Постигането на целта се подпомага от следните основни **задачи**:

- разработване на модел за развитие на компетентността за професионална комуникация с децата от предучилищна възраст в практическите упражнения, хоспитирането и при изпълнение на самостоятелна работа;

- разработване на образователна и методическа подкрепа за обучение на студентите как да определят уводната част на педагогическа ситуация по български език;

- идентифициране на психологически и педагогически условия за формиране на професионални комуникационни компетенции на бъдещи специалисти.

Работата се извършва в следните области:

- изучаване на професионална терминология и формиране на умения за използването ѝ в контекста на педагогическата ситуация по български език;
- формиране на умения за устна комуникация на книжовния език в професионални ситуации;
- развитие на умения за създаване на педагогическа ситуация чрез електронни обучителни модули;
- развитие на речеви умения по време на представяне на образователни проекти по професионални теми.

Натрупаните емпирични данни са за периода 2020 – 2022 г. и включват наблюдения върху работата на две специалности – „Предучилищна педагогика“ и „Предучилищна и начална училищна педагогика“, с извадка около 110 студенти, т.е. тези, които участват във всички практически упражнения и хоспитирания, защото в такава учебна дисциплина като Методика на обучението по български език и литература (МОБЕЛ) резултатите на студентите, базирани на компетентностни модели на обучение, могат да се оценят най-добре в тези часове, тъй като е необходимо да се приложат знанията от лекции и семинарни упражнения. Достатъчният брой часове по тази дисциплина позволява оптимизирането на учебния процес в практическа насока, което става все по-важно за осигуряване ефективността на обучението на студентите. В същото време, най-голям интерес представлява използването на активно обучение, основано на методи за търсене и възпроизвеждане на проблеми. Активното обучение включва „използването на система от методи, които не са насочени към представяне на готови знания от учителя, тяхното запаметяване и възпроизвеждане от ученика, а върху самостоятелно овладяване на знания и умения в процеса на активни познавателни и практически дейности (Piskun 2015, pp. 83 – 84).

Още в началото на обучението по МОБЕЛ в ДГ се поставя фокус върху резултатите от обучението на студентите и се обясни как те могат да бъдат постигнати. Образователният подход, базиран на компетентности, изисква ангажимент от преподавателя да осигури висококачествено учебно съдържание, което намира своята проекция най-напред в лекционния курс, а след това и на семинарното упражнение. В резултат на натрупаните знания на следващия етап се включват задачи за разбиране, които са в следните варианти: *избор на правилни или неправилни цели; очаквани резултати спрямо учебното съдържание от други образователни ядра; части от готови ситуации и съотнасянето им към съответното ядро и държавните стандарти в него и т.н.*

В началния и крайния етап на изследването вниманието се насочва към три големи групи умения, които е необходимо да притежават студентите, за да разработят своите педагогически ситуации:

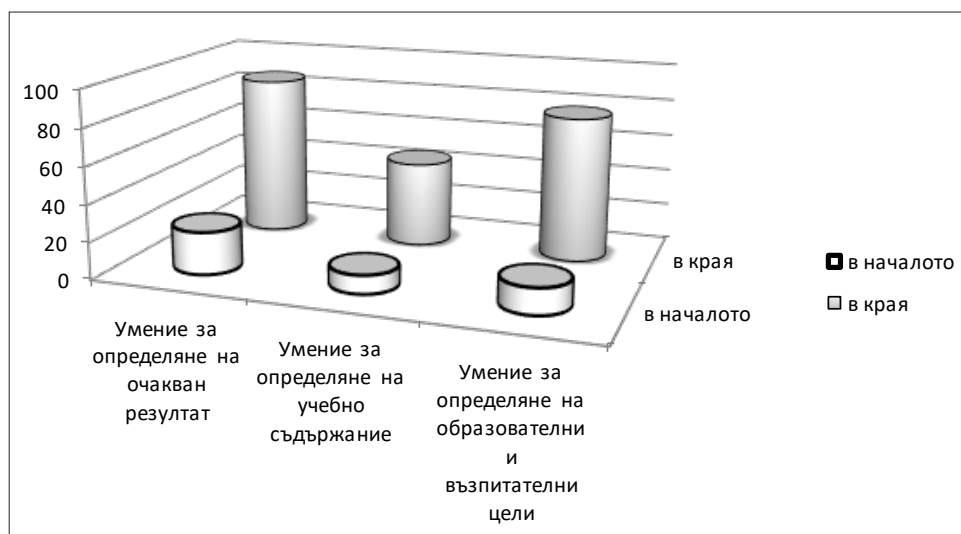
- умение за определяне на очакван резултат;
- умение за определяне на учебно съдържание;
- умение за определяне на образователни и възпитателни цели.

Изследването протича на два етапа:

Първи етап – посочените умения се установяват при работа с учебно съдържание, предложено от познавателните книжки, защото в началото на семестъра студентите все още нямат достатъчно знания по предмета.

Втори етап – учебното съдържание се подбира самостоятелно от студента по посочено от преподавателя ядро, което е коментирано на лекции (*свързана устна реч; речник; звукова култура; граматически правилна реч; възприемане и пресъздаване на литературно произведение*). На този етап се проследяват нагласите като предразположение и начин на мислене за действие, т.е. дали вече е налице формирана компетентност по отношение на самостоятелното съставяне на педагогическа ситуация по български език и литература.

Диаграмата на фигура 1 дава възможност да се представят нагледно резултатите от двата етапа на изследване.



Фигура 1. Резултати от сравнителното изследване на посочените умения в началото и в края на периода на обучение

В това проучване знанията и уменията на студентите се формират чрез конкретни практически задачи и създават добра основа, върху която се насърчават компетенциите им за самостоятелно съставяне на педагогическа ситуация. По време на практическите упражнения и хоспитирането е използван

подход, базиран на компетентности, изграден върху стандартите на учебната програма по МОБЕЛ и факултетната система за оценяване на знанията, уменията и компетентностите на студентите от Педагогическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“⁴.

Като краен продукт от обучение по дисциплината МОБЕЛ в ДГ, чиято цел е подготовката на студентите за следващия етап от живота им, независимо дали е магистратура, или професионална реализация, се предлага следният примерен модел на структурата на педагогическата ситуация по български език и литература в детската градина:

Тема:

Образователни цели:.....

Възпитателни цели:.....

Очаквани резултати на ниво учебна програма:.....

Учебно съдържание по български език и литература:.....

Методически насоки:.....

Може да се отбележи, че студентите са силно мотивирани от въвеждането на обучителни модули за развитие на професионални комуникационни умения, които включват елементи, разнообразни по предназначение, съдържание и представяне. Това са теоретичен материал, схематични изображения, видеоматериали, презентационни материали, примерни документи, практически задачи, различни видове контрол и оценка на знанията, казуси, специални термини и др. Всички тези елементи са достъпни и лесни за използване дори и в електронната платформа Google meet, чрез която беше тествана технологията за онлайн преподаване между самите студенти.

Направеното изследване позволява да се отбележи, че днес формирането и развитието на умения и способности за компетентна професионална подготовка е неотложен проблем в процеса на обучение на висококвалифицирани специалисти, знаещи и можещи в своята област. Решаването на този проблем изисква радикална промяна в подхода към обучението за работа със съвременна документация, осигуряване на приемственост и последователност в обучението и разработване на нови педагогически програмни продукти за подготовка на бъдещите учители.

Подобряването на качеството на висшето образование може да бъде постигнато чрез разработване на образователен модел, базиран на компетентности, който включва обучение, основано на постиженията на студентите, с модерно, интегрирано обучение, измерено чрез тяхната целогодишна практическа дейност.

Това изследване предлага възможност да се обмисли важноста на подхода, основан на компетентностите към образованието, и служи като ресурс, тъй като е налице стремеж в обучението на бъдещите учители да се прилагат повече практики, базирани на бъдещи професионални компетентности.

БЕЛЕЖКИ

1. КОМПЕТЕНТОСТЕН ПОДХОД. В ПОМОЩ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ. <https://web.mon.bg/bg/100770>
2. КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ: РЕСУРСИ ЗА ОНЛАЙН ОБРАЗОВАНИЕ. <https://epale.ec.europa.eu/bg/blog/klyuchovi-kompetencii-za-uchene-prez-celiya-zhivot-resursi-za-onlayn-obrazovanie>
3. НАРЕДБА № 5 от 03.06.2016 г. ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ <https://www.mon.bg/bg/59>
4. ФАКУЛТЕТНА СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЗНАНИЯТА, УМЕНИЯТА И КОМПЕТЕНТОСТИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ НА ПУ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ https://pfpu.bg/wp-content/uploads/2018/03/sistema_ocenyavane.pdf

ЛИТЕРАТУРА

- АЛЕКСЕЕВ. *Дистанционно обучение – образователна среда XXI века*. Минск: БГУИР.
- ПИСКУН, Г.А. (2015) Особенности применения активных методов обучения при подготовке специалистов в техническом вузе. В: А.Г. ПИСКУН, В.Ф. ШЕВЕ, У., 2021. *Суперученик. Най-добрите техники за учене*. София: Персей. ISBN 987-619-161-243-7.
- UPCRAFT, M. L., 1999. Affordability: Responding to the Rising Cost of Higher Education. In: C. S. JOHNSON & H. E. CHEATHAM (Eds.), *Higher Education Trends for the Next Century: A Research Agenda for Student Success*, pp. 13 – 18. Washington DC: American College Personnel Association.
- WOLF, M. A., 2012. *Culture Shift: Teaching in a Learner Centered Environment Powered by Digital Learning*. New York: Alliance for Excellent Education.
- VOORHEES, R. A., 2001. Measuring What Matters: Competency-Based Learning Models in Higher Education. *New Directions for Institutional Research*, vol. 11, no.11, pp. 10 – 19.

REFERENCES

- PISKUN, G.A., 2015. Osobnosti primenenija aktivnih metodov obuchenija pri podgtdtdovke specialistov v technicheskom vuze. In: A.G. PISKUN, W.F. ALEKSEEV. *Distancionnoe obuchenie – obrazovatel'naja sreda XXI veka*. Minsk: BGUIR.
- SHEVE, U., 2021. *Superuchenik. Naj-dobrite tehniki za uchene*. Sofia: Persei. ISBN 987-619-161-243-7.
- UPCRAFT, M. L., 1999. Affordability: Responding to the Rising Cost of

- Higher Education. In: C. S. JOHNSON, & H. E. CHEATHAM (Eds.), *Higher Education Trends for the Next Century: A Research Agenda for Student Success*, pp. 13 – 18. Washington DC: American College Personnel Association.
- VOORHEES, R. A., 2001. Measuring What Matters: Competency-Based Learning Models in Higher Education. *New Directions for Institutional Research*, vol. 11, no.11, pp. 10 – 19.
- WOLF, M. A., 2012. *Culture Shift: Teaching in a Learner Centered Environment Powered by Digital Learning*. New York: Alliance for Excellent Education.

THE STUDENTS' SKILL TO CREATE A PEDAGOGICAL SITUATION IN BULGARIAN LANGUAGE IN THE KINDERGARTEN IN THE CONTEXT OF THE COMPETENCE APPROACH

Abstract. The article examines students' key skills necessary for an independent development of a pedagogical situation in Bulgarian in the kindergarten. It is indicated that the successful execution of this task largely depends on the ability of the students to get familiar with the content of the educational documentation, to properly prepare informational materials related to the educational work and to communicate with the parents. The combination of knowledge, skills and attitudes that fall within the framework of the competence approach, engaging the students with an active role in the educational process, is analysed. An exemplary framework is set regarding the essential methodical elements, necessary for the successful development of a pedagogical situation in Bulgarian and literature, which assists future teachers in their practical work and boosts their confidence when participating in current and state practice.

Keywords: competence approach; expected results; educational goals; professional preparation

✉ **Dr. Ekaterina Cherneva, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-4140-2597

Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

Plovdiv, Bulgaria

E-mail: ekaterinacherneva@uni-plovdiv.bg